

Гензель і Гретель

Брати (Якоб і Вільгельм) Грімм

Жив біля дрімучого лісу один убогий дроворуб. І було в нього двійко діток: хлопчик Гензель і дівчинка Гретель. Жили вони весь час надголодь, а коли стала в тій країні велика дорожнеча, дроворуб не міг уже заробити навіть на шматочок хліба.

Якось уночі він довго крутився в ліжку й зітхав, бо журливі думки обсіли йому голову. Нарешті він глибоко зітхнув і сказав до жінки:

— Що ж тепер із нами буде? Як діток прогодувати, коли нам самим їсти нічого?

— Знаєш що, чоловіче, — відповіла жінка. — Заведімо завтра вранці дітей у найгустіші хащі. Там розкладемо їм вогнище, дамо по скибці хліба, самі підемо на роботу. Додому вони не втраплять, і так ми їх позбудемося.

— Ні, жінко, — мовив чоловік, — щоб я своїх діток самих у лісі покинув? Таж прийдуть дикі звірі і їх роздеруть.

— Ну й дурний! — гукнула жінка. — Тоді ми всі четверо помremo з голоду, і тобі тільки й роботи буде, що стругати дошки на труни.

І гризла його доти, поки він згодився.

— А все ж таки жаль мені моїх бідних діток, — сказав батько.

А обоє діток з голоду також не могли заснути і чули все, що казала їхня мачуха батькові. Гретель заплакала гіркими слізьми й шепнула братові:

— Тепер ми пропали!

— Цить, сестро, не журися, — сказав Гензель, — якось дамо собі раду.

Коли старі заснули, він устав, одягся, відчинив тихенько двері й вислизнув надвір. А надворі було місячно, хоч голки збирай. Скрізь навколо хати у місячному сяйві блищали білі кремінці, наче срібні таляри. Гензель назбирав їх повні кишені, потім вернувся до хати і каже до сестри:

— Тепер не журися, сестричко, спокійно спи, — а тоді й сам ліг.

Вранці, щойно стало розвиднятися, жінка почала будити дітей:

— А вставайте вже, ледацюги, бо підемо в ліс по дрова.

Потім дала їм по скибочці хліба й сказала:

— Оце вам на обід, а як з'їсте до обіду, то більше нічого не дістанете.

Гретель сховала хліб під фаршуток, бо кишені в Гензеля були повні каміння, а потім усі разом пішли до лісу.

Пройшли вони трохи, Гензель став і озирнувся на хату. І робив так раз у раз, аж батько нарешті спитав:

— Сину, що це ти ловиш ґав та все озираєшся і відстаєш? Йди швидше.

— Ох, тату, — сказав Гензель, — я дивлюся на нашу білу кицю, вона он сидить на даху і ніби хоче сказати "прощай";

А мачуха мовила:

— Дурню, то не кицька, а димар біліє, бо сонце зійшло і його освітило.

А Гензель і не думав дивитися на кицьку, він діставав із кишені білі кремінці й непомітно кидав їх на дорогу.

Як зайшли вони глибоко в ліс, батько й каже:

— Тепер діти, назбирайте дров, а я розкладу вогонь, щоб не було вам холодно.

Гензель і Гретель назбирали чималу купу хмизу, батько підпалив його, і, коли полум'я знялося високо, мачуха сказала:

— Тепер сідайте біля вогню й спочивайте, а ми підемо в ліс рубати дрова. Як упораємося з роботою, то прийдемо й вас заберемо.

Гензель і Гретель сіли біля вогню, а як надійшла обідня година, з'їли по скибці хліба. Вони чули, як поблизу щось стукає, і думали, що то недалечко їхній батько рубає дрова. Але то не сокира стукала, а колодка, яку батько прив'язав до сухого дерева. Вітер гойдав колодку і гупав нею об стовбур.

Так вони сиділи біля вогню довгенько і почали куняти від втоми, а потім міцно заснули. А коли прокинулись, то була вже темна ніч. Гретель заплакала.

— Як же ми тепер вийдемо з лісу? А Гензель її втішає:

— Зачекай трохи, поки місяць зійде, тоді ми знайдемо дорогу.

Коли зійшов місяць, Гензель узяв сестричку заруку й пішов від кремінця до кремінця; ті кремінці блищали при місяці, наче нові срібні таляри, й показували їм дорогу. Йшли вони цілу ніч і прийшли додому аж удосвіта. Постукали в двері, і коли мачуха відчинила й побачила, що то Гензель і Гретель, то напалася на них.

— А погані дітиська, чого це ви так довго спали в лісі? Ми вже думали, що ви й зовсім не хочете додому вертатись!

Але батько дуже зрадив, бо важкий гніт лежав у нього на серці, що він отак покинув дітей самих у лісі.

Та незабаром їх знову обсіли злидні й біда, і якось уночі діти почули, що мачуха туркотить батькові:

— І знову все з'їдено. Тільки й лишилось, що півокрайця хліба, а тоді вже нам кінець. Хоч би там що, а мусимо здихатися дітей. Одведемо їх якнайдалі в ліс, щоб уже звідтіль не приплентались. Бо іншого рятунку для нас нема.

Тяжко це було слухати чоловікові, і він подумав: "Краще б останнім шматком хліба поділитися з дітьми". Але жінка слухати нічого не хотіла, а все лаяла його та шпетила.

А вже як ступив на слизьке, мусиш упасти — піддавшись раз, мусив батько піддатись і вдруге.

А діти ще не спали й чули всю ту розмову. Коли старі поснули, Гензель устав і хотів вийти надвір, щоб назбирати кремінців, як зробив першого разу. Але мачуха замкнула двері, отож Гензель не зміг вийти. Він став утішати сестричку:

— Не плач, Гретель, спи спокійно. Якось воно буде.

Рано-вранці мачуха побудила дітей і дала їм по скибці хліба, ще меншій, ніж першого разу. Дорогою до лісу Гензель кришив хліб у кишені, часто зупинявся і кидав крихти на землю.

— Гензелю, чого ти раз по раз стаєш і знай зиркаєш на всі боки? — питає батько. —

Йди як слід.

— Я дивлюся на свого голубка, он він сидить на даху і ніби хоче сказати мені "прощай", — відповів Гензель.

— Дурню ти, — озвалася мачуха, — то зовсім не голуб, то димар біліє, бо вже сонце зійшло і його освітило.

А Гензель кидав та й кидав крихти хліба на дорогу.

Мачуха завела дітей ще далі в ліс, — вони там зроду не були. Потім розпалили велике багаття, і вона сказала їм:

— Сидіть тутечки, нікуди не ходіть, а як надокучить сидіти, то можете трохи поспати. Ми йдемо в ліс рубати дрова, а ввечері, коли скінчимо роботу, прийдемо по вас.

Коли прийшла обідня пора, Гретель поділилася своєю скибочкою з Гензелем, бо він же свій хліб розкришив і позначив ним дорогу. А потім вони заснули. Настав і вечір, а ніхто не приходив по бідних діток. Прокинулися вони темної ночі, і Гензель почав заспокоювати сестричку.

— Зачекай, Гретель, поки місяць зійде, тоді ми побачимо крихти хліба, що я сипав на дорозі, вони й доведуть нас додому.

Зійшов місяць, і вони рушили в дорогу, але жодної крихти хліба не знайшли, бо птахи визбирали всі до одної. Тоді Гензель сказав сестричці:

— Не журися, все одно знайдемо дорогу. Але дороги їм не пощастило знайти. Діти йшли цілу ніч і ще день з ранку до вечора, та з лісу не могли вийти, заблукали зовсім. Вони дуже зголодніли, бо жилися самими ягодами, які збирали дорогою, і так потомилися, що на ногах не стояли, а тому лягли собі під деревом і заснули.

Настав третій ранок, відколи діти покинули рідну хату. Вони встали і знову рушили в дорогу, але що далі йшли, то темніший і густіший робився ліс. Ось-ось вони знеможуться і пропадуть, як не прийде звідкілясь рятунок.

Як настав полудень, бачать вони — сидить на гілочці гарнесенька біла пташка і співає так любо, що вони аж зупинилися послухати її. Проспівавши пісеньку, пташка пурхнула і полетіла перед дітьми, а вони пішли за нею. Летіла пташка, летіла, довела їх до якоїсь хатинки та й сіла на даху. Коли діти підійшли ближче, то побачили, що хатина з хліба збудована, пундиками вкрита, а вікна в неї з чистого цукру.

— Отут ми підживимось, — сказав Гензель, — матимемо добрий обідець. Я з'їм шматочок з даху, а ти, Гретель, берися за вікно, воно солодке.

Гензель підстрибнув угору і відламав шматок стріхи, щоб покуштувати, чи смачна вона, а Гретель стала біля вікна і почала собі хруммати цукор.

Коли раптом з хатини почувся пискливий голос:

А хто там гризе без упину,

Руйнує мою хатину!

Діти відповіли:

Це вітер лісний

Гуде навісний!

І знову заходилися коло хатини. Гензелеві дах припав до смаку, і він відбатував чималий кусень, а Гретель виламала цілу круглу шибку з вікна, примостилася на траві й почала хрумати-ласувати.

Раптом двері відчинились, і з хатини, спираючись на костур, виповзла старезна бабище. Гензель і Гретель так полякалися, що ласощі повипадали у них з рук. Стара похитала головою і мовила до них:

— Е, дітки, а хто це вас сюди привів? Заходьте до хати, залишайтеся у мене, тут вам непогано буде.

Схопила їх за руки й потягла до хати. Принесла молока, коржів солодких, яблук, горіхів. Потім чистенько постелила два гарні ліжечка. Гензель і Гретель полягали в ліжечка, і здалося їм, що вони потрапили на небо.

Але стара бабище тільки прикинулася доброю, а насправді це була зла відьма, що чигала на дітей, та й хатину побудувала з хліба й ласощів тільки для того, щоб їх принаджувати. Коли діти потрапляли до неї в руки, вона їх убивала, варила й з'їдала, і то для неї було свято.

У відьом червоні очі, і вони недобачають, зате нюх мають тонкий, як звірі, і здалеку чують, якщо до них наближається людина.

Коли Гензель і Гретель підійшли до її хати, вона злісно засміялась і глузливо сказала:

— Ось і попалися пташки, тепер не втечуть! Рано-вранці, коли діти ще спали, вона вже встала і, глянувши, як вони любо спочивають, які в них повні, рум'яні щічки, пробурмотіла тихенько: "Ласий буде шматочок".

А тоді схопила Гензеля своїми кошавими руками, віднесла його в маленький хлівець і замкнула за ґратчастими дверцятами. І хоч як він кричав, ніщо йому не допомогло.

Тоді пішла до Гретель, розбудила її й гукнула:

— Ану вставай, ледацюго! Принеси води, звари своєму братикові чогось смачного та занеси йому в хлівець, нехай їсть, набирається жиру. А як стане гладкий, я його з'їм.

Гретель гірко заплакала, але надаремне: вона мусила робити все, що вимагала зла відьма.

Тепер для Гензеля готовано найсмачніші страви, а Гретель мусила житися самими шкаралупами від раків. Щоранку стара прилазила до хлівця й гукала:

— Гензелю, ану простягни пальця, помацаю, чи то ти скоро гладкий будеш!

А Гензель простягав їй тоненького маслачка. Підсліпувата стара думала, що то Гензелів палець такий худий, і дивувалася, чому він не гладшає.

Отак минув місяць, а Гензель усе чомусь не гладшав. У старої урвався терпець, і вона не захотіла довше ждати.

— Гей, Гретель! — крикнула вона до дівчинки. — Ану мерщій наноси води. Хай там хоч який буде Гензель — гладкий чи худий, а завтра я з'їм його.

Ох, як же плакала бідна сестриця, носячи воду! Сльози струмками текли у неї по щоках.

— Якби нас у лісі роздерли дикі звірі, — голосила дівчинка, — то ми б хоч разом померли!

— Ану годі скиглити! — гаркнула стара. — Все одно нічого не допоможе.

Рано-вранці мусила Гретель уставати, наливати воду в казан, розпалювати під ним вогонь.

— Зараз ми напечемо хліба, — сказала стара. — Я вже натопила піч і замісила тісто.

Вона штовхнула бідну Гретель до печі, звідки так і пашіло жаром.

— Лізь у піч, — сказала відьма, — і подивися, чи гаразд натоплено, чи не пора вже хліб саджати.

Стара хотіла зачинити залізні дверцята, коли дівчинка залізе в піч, щоб засмажити і з'їсти її також. Але Гретель здогадалася, що в старої на думці, і сказала:

— Не знаю, як воно робиться, як його туди лізти.

— Дурепа! — крикнула стара. — Сама ж бачиш, челюсті такі широкі, що навіть я могла б туди пролізти.

Вона видряпалася на припічок і встромила голову в піч.

Тоді Гретель дала їй ззаду такого штурхана, що стара покотилася аж на черінь.

А дівчинка мерщій зачинила залізні дверцята, засунула на засув.

Ох і заверещала відьмище! Просто страх!

А Гретель і Гензель утекли, і погана відьма згоріла в страшних муках.

Переклад Сидора Сакидона